

FÖIÄ ENCICLOPEDICÄ LITERARÄ, ♦♦♦ APARE IN FIECARE LUNÄ DE DOUE-ORI

Prețul abonamentului :

Pentru Austro-Ungaria 6 coröne
 Pentru România și străinătate 8 franci
 Inserate 1 cm. □ o dată 2 fil. de douë-ori 3 fil.

PROPRIETAR ȘI EDITOR :

GEORGIU M. UNGUREAN

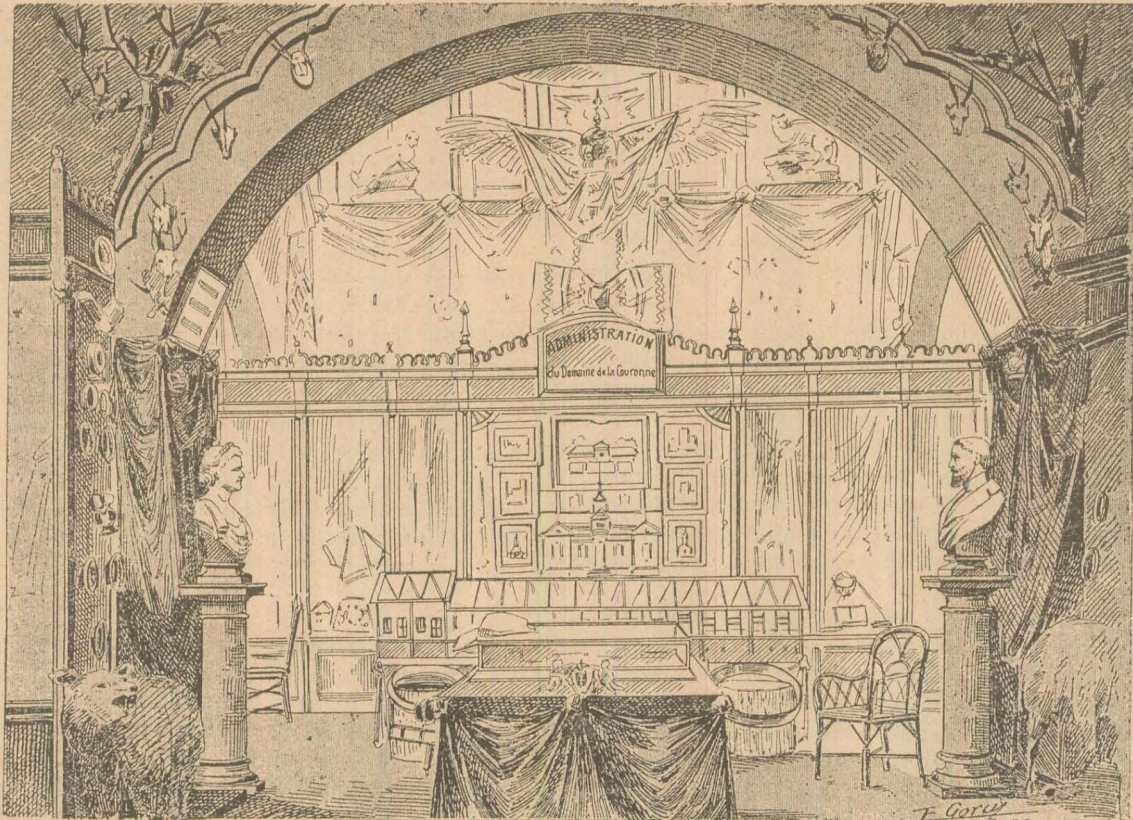
REDACTOR RESPONSABIL :

S. P. SIMONU.

Tot ce privesece föia sunt a se trimite la

Redacția și Administrația „Rev. Ilustrată“

Bistrița, strada Lemnelor 44.

Biroul administrației domeniului corönei în România.

Mai găciți acum și voi!

*Ție-ți plac ochii albaștri
Că-s senini ca mândrul cer,
Dragei mele-i plac căprii
Pentru ce? Astai mister!*

*Inse eu admir cei negri
Și din negri numai doi --
Pentru ce? Nu vreu a spune
Mai găciți acum și voi!*

S. V. Velțian.

Doina în Ardeal.

(Urmare)

III.

Cântecul e așa de vechiu ca, genul omenesc. Orî ce desvoltare în sinul omenimei a fost în strinsă legătură cu cântecul și cu muzica sau cu saltul, orî cu jocul. Limba este cel mai dintăiu instrument al muzicii și al cântului, ăr natura este care a ajutat limba pentru-ca să producă cânt și musică. Nu a fost popor cât de primitiv, a cărui inimă n'ar fi fost în stare să exprime durerea și bucuria, nefericirea și fericirea. Ființa umană a fost creată nu ca să fie un ce brut, ci ca ea se fie organ însufletit; ea a fost creată ca se simțescă și simțind se plângă orî se ridă! Adecă ea a fost dotată cu inimă și cuget de viață. Și tocmai acêsta e, care ridică pe om ca pe un lucéfăr în sferile sublimului și idealului, făcându-l ăst mod se fie ingerul, ba chiar Dumneđul lumii vizibile. Singur omul a înțeles natura și a priceput arcanele și misteriele ei; sufletul său a știut a se înduioșa de grațiile și farmecele naturii, singur inima sa a știut se fie accesibilă și amică cu darurile vërsate în abundență de Creator în lumea omenescă: în scurt, singur omul se nasee pentru arte, ăr arta se fie numai pentru el. Și aci însă a fost diferința! Unul s'a născut mai anume pentru arte ca altul, de-ór-ce între ómenî este diversitate în dar și putere sufletescă.

Cu cât însă un popor se arată în lumea veche cu mai multă cultură și putere de viață, cu atăta presupunem, la acel popor mai mult cât și mai multă musică. La Evrei cântul și musică se nasee, din timpurile cele mai bătrâne, naționale. Scim des're cântarea lui Moisi la trecerea peste Marea roșie și a Mariamei, sora sa, cântarea lui Jov, arfa lui David și cântecele lui Solomon. Am auđit de rapsodiî elinî, de Arion și Orfeu. Și națiunile prin cânt și musică au făcut de multe-orî aceea, ce nu putură se făcă cu arma. Prin cânt și musică și-au deschis calea spre mărire și progres, că și cântecul e puterea sufletescă a orî-cărui popor.

Cântecul e așa de vechiu ca limba omului, ca graiul sau cuvântul: precum cuvântul e accentul și națiunea sufletului omenesc, intocmai e cântul interjecțiunea sau ecoul acelu suflet. Cuvântul său limba e frate dulce cu cântul și cu musică, diferind natura și intensitatea tonului, ambele avënd acelaș isvor: sufletul și inima. De aci numai înțelegem, pentru-ce cuvintele puse în óre-care armonie și măsură sunt acomodate pentru melodie. În armoniile de salt, de bucurie și jale par'că auđi graiu și limbă. De aci artiști și compositorî sunt eternizați chiar prin acêsta de lume posterioară.

Dar nu, — orî-ce națiune și rassă își pricepe cântecul sau musică sa. Așa a fost în vechime, așa e astăzi! Da, căci în acel cânt și musică e depus chiar sufletul său, — acela își simțescă spiritul său, geniul și natura sa. De aci cântecul și musică națională. Germanul se inspiră auđind, cântecul și musică sa, în ele se vede pe sine ca printr'o oglindă. Francesul asemenea, căci Beranger plângea când auđia cântându-se „Marseilesa.“ Asemenea Slavul și asemenea Maghiarul, care din a sa musică cetesce: „Sirva vigad a Magyar!“ Și óre Românul auđind Româna, Ardeleana etc.?!?! Ecă nu avem numai limbî diverse — avem și musică și cânturi, cari ca și limba se deosebesc între sine, unele ca ceriul de pământ de altele.

Tóte cântecele din început, credem, că au fost de un caracter poporal, căci poporul le-a făcut, și au fost acelea amoróse, religiose, balade, idilice (bucolice.) La poporul evreu, aflăm cântecul literar depus în S-ta Scriptură, dar cine ar afirma, că poporul se nu fi avut și el cântecele sale. Grecii din poesia poporală au putut se formeze pe cea literară; și pe acêsta cale putem admite și la Români anticî poesia poporală, mai vërtoș că ei au avut și limbă poporală alătura cu cea latină — cultă.

Cu tóte acestea poesia poporală la orî-ce popor vechiu și nou e inferioară poeziei nóstre poporale atăt în abundență, cât și în genialitate. Ba scrutând cu deadinsul, venim la acea cunoscință, că de o poezie adevărat poporală isvorită, pe nesciute, în mod prea natural, din sufletul poporului la multe popóre numai relativ a putut și póte se fie vorba. Apoi poesia poporală mai nouă a fost plăsmuită de anumiți autori, cari nimerind gustul poporului, au isbutit se li-se popularizeze versurile și se devină ca și poporale. Beranger compuse poezii, cari deviniră cântate și cunoscute de vulgul frances. Rouget de Lysle compuse „Marseilesa“ și acêsta în revoluțiune se arată ca cântecul poporal isvorit din sufletul și sângele frances. Petófi a scris poezii, în cari fiind depuse gustul și apucăturile maghiare, acelea devin adorate, de popor, și în multe privințe Ungurî neavënd poezie poporală, se servesc de acelea ca și de-o poezie poporală nu numai în cântece de ședétore și petrecere, ci chiar și în chiuiturî la joc. — Nicî cântecele cântăreților cavalerî din timpul cruciadenilor, nicî cele ale Troubadourilor (Trouverilor) din Provançe, — în Germania cântăreți amoroși (Minnesänger) nu au fost plăsmuite cu adevărat de inima poporului. Nu mai puțin cântecul „Nibelungilor“ dinpreună cu eposul german „Kudrun“ orî „Gudrun“.

Un cântec ca să'l primescî de poporal trebuie se nu aibă nicî cea mai mică legătură cu lira literară. Ce se dicem apoi de petrecerile, de Carnavalul de Veneția, de Kirchmassurile (Kirchmesse) Germanilor — Sacsonilor — sau de cântecul trivial de odinióară din Paris numit „Menuet?“.

Nu sustinem, că popórele Europei și în specie cele românice ar fi fost lipsite de darul plăsmuirii poeziei poporale, dar asemnând poezia lor poporală cu a nóstră, vedem ce deosebire mare esistă. Nicî un popor nu are atăta dar pentru creațiunea poetică, cum are Românul, adus de Impăratul Traian în aceste țeri. Pentru aceea se și dicce: Românul e născut poet!....

IV.

Poesia poporală la Români în aceste țeri e fórte veche; se póte admite, că nu ne dá cunoscință sigură despre timpul, de când s'a născut. E probabil se fi răsărit cu cele dintăi urme de limbă română, în forma carea este recitată în limba română; dăr ea este fórte veche, decât ca se o putem pune în careva dată cronologică. Este încă înainte de epoca lui Aurelian: nu dóră din aceea că se cântă: „Hai și-o Leru, și-o Leru-i Dómne!“ care refren póte însemna altceva, decât aceea ce se cugetă ađi că însemnă. În domeniul antic al poeziei nóstre poporale ocupă un însemnat loc „coliuđele“, „bocețele“ (cântecele de morți), apoi cele de cununie, descănteale de tot soiul, cântecele de tot

soiul, cântecele de jale și altele. Cele mai vechi sunt însă colindele, bocetele, descântecurile; și după acestea baladele și idilele.

De când Românul în aceste țări și-a îngropat morții săi, (și el i-a îngropat dela colonizarea sa aci), de atunci cu încetul și succesiv credința romană despre ceea lume a versificat-o în limba sa din Dacia, și de atunci bocetul, de atunci și celelalte. Din timpul apurării mării romane, sau dela invasiunea Țărilor barbare în Dacia, pentru Român se deschide așa plânsului, durerei și necazului. Din acestea țile pentru densul cerul se înnoresc și pământul fumează, de aci încolo el își petrece o zi bună, două rele. Și din aceste țile „mai virtos” răsar cântecele sale de durere sau cântecul jalnic popular.

De aci și cântecul de jale al Românilor numit „Doină” încă e foarte veche și el derivă chiar din timpurile nefericite, când venira Hunii, Goții, Gepizii, Tătarii etc. Și acest cântec pururea a fost alimentat de necazurile venite preste Român. Oricum, Doina așa cum o pricepem noi își are leagănul la poporul român în Dacia, căci acest pământ a fost acela, ce i-a săngerat peptul!

Nu-i vorbă fost-a Românul cuprins de nefericiri și în Italia: vedem dela începutul Urbei acolo luptele cele multe, resbelele săngerose, că nu a fost popor pe fața pământului să se fi bătut atâta ca Romanul; vedem pe Galii intrând în Roma, pe Hannibal înaintea porților ei; vedem cum se sfășie Romanul în sine și se măceșește. Hei! dar altcum e durerea și nefericirea pentru Roman în Italia și altcum în aceste țări. Aci Românul e lăsat în voia sorții, munții îi sunt citadelele, aci Românul fără nici un sprijin, gonit și asuprit, aci este fiul vitreg al lumii. Și numai aci dară s'a născut doina în adevărata ei putere. De aceea Doina nu este, decât plângerea cea mai fidelă a sorții nefaste, ea este interpretul durerei sufletesei. Un bărbat al nostru a zis: „*Melodia Doinii pentru cel ce o pricepe e însăși plângerea țării!*” Așa este! Ea este eflusul inimii întregului popor român, al întregii sale vieți, ea este istoria sa, și așa Doina este îmbrățișată acasă, la câmp, și în codru, și pe munte. Este un testament lăsat dela tată la fiu până azi. Doina este cântecul țeranului, și cântecul țeranului este Doina. De Doină e legată o sorțe, o viață, o istorie. În Doină se oglindesc deci spiritul, naturelul și sufletul românesc.

Tote poporele orientului și a părții sudice europene au și au avut o fantasmă aprinsă, un spirit cam sburdalnic și un graiu laconic, înse precisat și filosofic. Așa a fost poporele orientale antice ca și cele din Asia, între cari Indei, Chaldeii, Fenicienii, Asirii; de aci întreprinderile lor îndrăznețe, sentințele lor pline de spirit. Tot așa poporele meridionale ale Europei, ca rassa elină și romană; de aci ținuta lor originală, operele lor pe câmpul Bellonei ca pe câmpul Pamei, fala lor pentru o marte glorioasă și în urmă graiul lor cu spirit și plin de sentințe filosofice. Chiar astăzi poporele din aceste ținuturi posed unele din calitățile strămoșilor lor.

Românul din Muntenia, Noldova și Bănat e de o natură mai glumăță, de un graiu mai scurt și laconic, de un spirit mai nepăsător de cât Românul din Ardeal, Maramureș și Selagiu. Cum am zice mai precis, Românul din Ardeal și Maramureș conține un temperament mai melancolic, o inimă mai jalnică decât cel din România. Ori pe unde vei călători, pe la Mureș ca pe la Someș, pe la Târnave ca pe la Crișiu, pe la Satu-mare și Selagiu, pe la Maramureș și Chior, tot un cântec jalnic vei afla. Prea firesc, că vei afla în aceste ținuturi cântece ce se vor numi: Horea de pe Mureș, Horea de pe Târnave, Horea de pe Crișiu sau Horea de pe Maramureș, toate laolaltă vor fi în esență una și aceeași melodie, unul și același cântec.

Ce este acesta divergență? Se poate admite cu mare drept cauza mediului de viațuire. Poporele nordice ori-cine scie că se deosebesc de cele sudice în multe calități psihice, și mediul de viațuire pentru Român fiind divers, am putea aplica și aci acesta lege fizică-naturală. Dar este și altă cauză, anume starea socială-politică din un loc și din altul. Este sorțea unuia și a altuia!

Ardealul a fost cuibul unde se aședară toate ordele barbare, limbile păgâne fără lege și fără Dumnezeu. În Ardeal i-a plăcut mai bine Răului a se încuiba. Aci a fost arena scor-

monită de fiorosele ghiare ale Parcelor neîndurate. Dacă ar scie se vă spună Carpații, Mureșul și Oltul ceea ce le-au vădut odată, amar v'atți întrista. Dar nu trebuie se vă spună munții și riurile, căci vă spun vouă până astăzi cântecele și horele pepturilor românesce! Vă spune vouă: *Doina din Ardeal*.

Intr'adevăr, poporul țeran, asuprit prin jugul iobăgiei și legat de glia prin tripartitul lui Verböezi; poporul suferind multe calamități prin fomete, ciumă, coleră, desbinări și certe între Principi; el serăcit și fără nici un drept, cuprindend de câte-ori aceste țări terorea iataganului osman și ajugend dizele telegeilui Basta și incontinuu fiind dejosit la: *Ticilos-Măriata!* ne putem esplica pentru poporul român din Ardeal spiritul său mai jalnic, temperamentul său înădușit-ilegmatic, natura sa răbdurie; ne putem esplica diferența între cântecul Românului ardelin în comparare cu al celui din România.

Dar sorțea poporului român pretutindenea a fost nefavorabilă. Românul un popor agricol, păstoriu și plebeu, fără clasă patriciană în genere, delăsat și amărit prin vremuri grele, îngropat în nescința trecutului ca se nu mai scie el cine este și astfel se mai aibă vre-o ambiție națională ori ideală, — în urmă lucrător din zi în noapte fără a ajunge la o stare bună, în tot locul a suspinat și prin urmare în toate țările Românul a fost jalnic și ea să se mângăie și-a cântat cântecul său de jale, ea nici un alt popor de sub sorțe. Căci:

„Audiți-ați, audiți
„Vers de Român necăjit!?”

Românul între altele a fost un popor necăjit; la el și-a aflat într'adevăr loc dăcerea bibliei: „*În sudorea feței tale vei mânca pâinea ta!*” Capul familiei cu palma este necesitat aș ținea nevasta și copiii, afară de dările grele și de multe soiuri, afară de robetele, domăriile și boerescul. Dar apoi ce se face țeranul, care nu are unde lucra, și dacă are, nu are ce lucra, când:

„Stau în drum și mă gândesc
„Ce s'apuc, ce se muncesc,
„Pânea se-mi agonisesc,
„Copilașii se-mi hrănesc.
„Întristat pe gânduri pus
„Mă sui pe deal în sus
„Și ochii când mi-am întors
„Mă uitaiu pe vale-n jos;
„Vădăi omenii arând,
„Cu plugurile în rând,
„Numai plugulețul meu
„L'a nțelenit Dumnezeu . . .
„Că doi boi cei avuseiu
„De vremi grele-i răpuseiu,
„Și mă rugaiu de bogați
„Ce au boi și au argați
„Se-mi dee boii'ntr'un cias
„Se-mi ară și eu loc de-un pas
„Dar înzedar m'am rugat
„Că'n samă nu m'au luat“ etc. etc.

Și apoi tot aleanul inimii, tot necazul și totă nefericirea, Românul și-le stimpără prin câte un cântec de jale, prin câte o Doină; și cumcă Doina s'a născut sub influința acestor vicisitudini temporale, vom vedea chiar din etimologia cuvintului „Doină.”

V.

Se vedem ce dize D-l B. P. Hașdeu cu privire la „Doină.”

Dinsul se exprimă în „Columna lui Traian” între altele astfel despre Doină:

„Dacii și Litranii au fost dintre toate nemurile congenere, singuri, cari au păstrat intact în fond și în formă pe „*doina*,” una din moștenirile cele mai frumoase ale primordialei ario-europene, care ne arată pe străbunii noștri comuni cu mult mai înainte, decât cele mai vechi inscripțiuni monumentale, numind poezia; „*cugetare*” și „*visiune*,” după cum numia pe Dumnezeu: „*Luminos*.”

„Dhi“ în sanscritică = a cugeta, în persică „di“ și în perso-achemenidică „dhi“ = a vedea. Forma participială: „dhi-na“ sau „dina“ = cugetat, vădutu, de unde femeninul „dhai-na“ — „daina“ = ceva cugetat sau vădutu în înțeles de cântec în aceea epocă preistorică, în care familia ario-europee nu se trunchiase în diverse ramuri.“

Și ărași: „Dacă poezia poporală la noi și adecă cea lirică nu este de proveniență latină, atunci ea nu poate fi de proveniență latină nici la frații noștri din Occident, deoarece Românii au fost o națiune prosaică pretutindeni.“ (Un neadevăr față de poporul român ceea ce scrie Hașdău!)

Și scrie mai departe D-l Hașdău, că poezia poporală lirică în Franța apröpe peste tot, cea spaniolă și italiană pe jumătate, — negreșit nu ca limbă, ci ca gen și ca spirit trebuie să fiă de proveniență celtică . . . Așa dară la toți neo-latini Doina e autohtonă, la apus celtică, la răsărit dacică . . .

Așa își dă părerea eruditul bărbat cu privire la etimologia orî originea Doinei.

Cu toate acestea, cuvîntul nostru Doină sau Daină nu are *absolut nimic* cu sanscritul și perso-achemenidicul „dhi“ și „dhaină.“

Precum melodia Doinei — cântecul — s'a născut și plăsmuit pe nesciute în mod prea natural, neforțat, — întocmai chiar „Cuvîntul“ ca atare s'a născut, putem dice, pe nesimțite și ca un onomatopoeic al simțemintelor, de care era predominată inima poporului român, și deörece Doina conține în sine ceva jalnic și dureros — e consacinte, precum și scim că ea s'a născut din sentimentul durerii, întristărei, nefericirei, și numai și numai sub influința acestor simțeminte, pentru că orî ce cântă tot-odată e și un simțemint. Atât Românul cât și alte popöre au unele interjecțiuni, prin cari își exprimă simțemintul de durere sau bucuriă. Așa la Român cea dintăiu interjecțiune de durere și necaz a fost și este: *Vai* resp. *A*, *Ah*, sau *Ai!* grec.: *papae!* lat.: *vae!* germ.: *Wehe!* — *Vai* dela lat. *vae!* Dar din *vai!* s'a đis și se dice și *ai!* în unele ținuturi *Au!* sau *Auleo!* sau *o!* *oi!* *oioi!*

Când Românul a fost cuprins de durere, a început să cânte cu esclamațiunea durerii *Ai!* dar acest cuvînt nu i-a supeditat măsura de ajuns ca să pötă eși cu măsura tonului, — a căutat să-i adaugă un mic refren și încă pe cel de sine mai obiönuit: înțeleg pärticéua: „*nă* sau *na!*“

Este mod: *Ai-na, ai-na, ai-na, ai-na.*

Și pentru ce a adaus totuși silaba *na*, și nu pe *ra*, sau pe altele? Răspunsul e ușor, când vom examina bine, cum am dice, — lăläiturile melodiilor populare. De es. pe popor adeseori îl auđi, când horesce fără cuvinte lăläind în tréba lui: *ni, ni, ni, ni, ni,* sau: *na, na, na, na, na, na,* sau: *ia-na, na, ia-na, na, na-re!* ca și cum dice: *la, la, la, la,* sau: *ia-la, la, la, iu-la,* însă pe acestea mai rar. Cea mai obiönuită e *na* sau *nă*. De câteori în joc nu esclamă: „*Na* mēi *na!*“ sau „*Na* copile *na!*“ Sau după jocul „*Hașegana*“:

„Cine 'n lume a vădutu, *ia-na, na, na, na!*
Om urit cu haine bune, *ia-na, na, na, na!*
Hai! *na* și *na* și *na!* *ia-na, na, na, na!*
Ca și grăul cu tăciune, *ia-na na, na, na!*

Așa avem mai întâiu:

Ai-na, ai-na și-apoi ai-na.

Sau cu ă:

ăi-na, ăi-na și-apoi ăi-na.

Sau cu *h* înainte:

hai-na, hai-na și-apoi hai-na.

Sau:

hai, hai și-apoi hai-na-re.

Ca în cântecul:

„*hai, hai dorule hai,*

Sau:

„*hai dorule, hai, hai-na-re.*

Vedem de aci, că Românul se folosește singuratic cu refrenul *nă (na)*, ca și cum se folosește cu silaba „*re*“ ca ultim refren.

Așa d. e. *Ai-na, ai-na și ai-na-re.*

Până aci avem decî format cuvîntul: „*Ai-nă*“ — dar nu avem cuvîntul dorit „*Doină*.“ Scim însă că Românul în vorbirea sa, dar cu deosebire în cântecele sale, la cuvintele și silabele începötore cu vocala *a* (ba chiar cu una din celelalte vocale) își pune înainte „*D*“ sau „*Da*“ deplin, d. e. *Duleo!* = *D-auleo!* sau:

„*D-ănimuță cu d-amar*
Nu te supëra 'nzëdar.“

Sau:

„*Tun'ö Dömmne și-o trăsnesce,*
Că d'amar mē necăjesce!“

Sau:

„*D'ierței Dumneđu peçatul*
Celui ce-a d'afiat d'oftatul,
Că d'ömul dacă d'oftëzä,
Puțin se mai d'ușurëzä!“

Sau:

„*D'auđit'ați mēi Romăni,*
Cum e legea lä pägăni?!“ etc. etc.

Pe acëstä basă începënd poporul nostru refrenul seu de durere cu vocală:

Ai-na, ai-na și ai-na-re,

a đis punënd înainte pe *D*:

D'ai-na, d'ai-na și d'ai-na-re,

Sau:

Ai-na, d'ai-na și-apoi d'ai-na!

Ca în:

„*Ai-na, d'ai-na și d'ai-na-re:*
Cine ö đis întâiu d'ai-na-re,
D'arsă i-a fost d'ăanima-re“

și așa mai departe. — Ba Românul de multe ori exprimă pe silaba *Da* intrégă la începerea cãntului; așa d. e.:

„*Da* cine dor pe vale n'are
Nu sci luna când rësare.“

(Va urma).

M a m a .

O! ce dulce-i a fi mamă,
Nou născutul când ö chiamă
Cu un plăns pătrundëtor,
Ca să-i dee ajutor. —

Ce ferice se simțesce,
Când duios la el privesce!
Și-l stringe la peptul său
Adorându-l ca pe-un Dëu. —

*Și-orî-ce grîge și 'ntristare
Din sufletul ei dispăre,
Când micul ei ângeraș
I-i surîde drăgălaș...*

*Dar' vai Dómnne, mult o dóre.
Când bóla vesteđitóre
În micul ei s'a 'ncuîbat
Și nu-i chip de-a fi sal'rat!...*

*Dar vai, — nu mai póte plânge!
Numai inima-i s'e frânge,
Și-orî cât s'ar mai încerca,
Pe el nu-l póte uita...*

*Lângă leagân stă 'ntristată...
Îl privesce desperată...
Mânile cu-amar î-și frânge...
Plânge, plânge și ér... plânge!...
Ér când mórtea, — tirânesce
Vine,... sufletu-i... răpescce...
Și-al lui trup... rămâne... rece...
Ea la mormânt îl petrece. —*

Veronica din Sălagiu.

Pulpitul misterios.

Dómnna Vióra Aurelian gânditóre, — ședea pre un divan în doarul ei elegant, mobilat cu gust.

După câteva momente se sculă și merse într'un unghiu chiliei, unde era o mescióră cu două pulpite, din cel mai umos lemn de eben, și lucrată cu gust artistic.

Luă din busunariul rochiei o cheie, de care era legată o rmă de mătasă, de colóre galbênă.

Deschise pulpitul din dreapta și luă un pachetaș, de scripți, cari erau legate cu o sirmă de mătasă ér de colórea albênă. —

Le examina cu atentiune mare, și după ce se convinse că n'a aflat nici o schimbare, un zimbet de mulțămire se ivi re buzele ei.

Se aședă apoi la masa din mijlocul chiliei. —

— Trebuie se grebesc — dîse ea, căci îndată vine Pompiliu. Iar cauza o durere mare dacă m'a surprinde.

Deslegă sîrma și luă nîsece foi de hârtie, pre cari era scris u litere mari „Diarul meu.“

Timp de un pătrariu de óră a scriat.

După ce fini, legă hârtiile laolaltă, și le puse drept, i pulpit.

Închise apoi cu precauțiune pulpitul și puse cheia în usunariu.

— Șese óre au trecut și Pompiliu încă n'a venit? óre unde întârđiă? Cât sciu eu nici o afacere urgentă nu-l póte știnea... am promis Victoriei că jumătate pre șapte o voiu cerșta cu Pompiliu. Când a plecat de acasă l'am făcut atent, că șese să se rentórcă. El mi-a promis, deei nu înțeleg de ce întârđiă. Până acuma a fost în totdeuna punctual.

După ce sfârși monologul acesta se sculă și merse la réstră, se vadă că, óre vine Pompiliu?

— Nu vine — dîse ea cu amărăciune. Óre nu i-sa înmplat vr'o nenorocire?

Se aședă apoi pre divan și plânge cu amar.

După șapte óre Pompiliu întră la ea.

— Nu te mânia scumpă Vióra, dîse el cu vócea blăgină, că nu mi-am ținut promisiunea. O afacere extraordinară, urgentă l'a reținut. —

— Ce afacere? întrebă ea.

— Scuză, dar deórece e un secret...

— Care nu mă privesce pre mine, l'înterupsé Vióra.

— Da, ai gâcit, dîse Pompiliu riđind.

Pe fața Viórei se ivi o dure marere.

După câteva momente reluă:

— Ei este permis a te întreba, că din ce causă nu mă privesce și pre mine acel secret?

— E o afacere complicată. Sun legat cu parola de onóre, că până ce nu se aplanéză, se nu grăescce nici un cuvânt.

— Ce, ca soției tale, care scii cât de mult te iubescce, care se intereséza de tot pașul t'eu. poți se-i spui.

— Ađi e imposibil a-ți împlini dorința. Măne înse cu plăcere l'ți stau la dispozițiune. —

Se uită la orologiu.

— Trebuie se merg. La 8 óre afacerea mă rechiamă.

— Nu te las, dîse ea cu vócea sacă și-l prinsé de mână.

Ochiî i-se umplură de lacrimî.

Pompiliu îi apucă talia mlădiósă, și depuse o sêrutare ferbinté pre buzele ei înfocate.

— De ce mă torturezi scumpe Pompiliu? Tu nu mă mai iubescce. Tu mi-ai devenit infidel!...

— Cum poți presupune așa ceva?

Vióra se uita drept în ochiî lui.

Cu expresiune de rugământ duios dîse:

— Purtarea ta mă șilescce. Dacă mai iubescce, spune-mî, unde te grăbescce? Te rog, te conjor!...

Pompiliu nu mai putu resista.

Lacrămile Viórei, vócea ei duiosă, rugátóre l' desarma.

— Intre Dorcan și Luncescu s'a ivit un complicat. Luncescu m'a rugat că se-i fiu secundant. La 8 óre avem consfătuire în cauza acésta, dîse el.

— Mă pune în mirare audacitatea ta. Tu nu vorbescce sincer, tu mă seducce.

El nu-i dete nici un răspuns.

— Nu dîci nimic? Atuncce consider tăcerea ta de afirmățiune...

El ér tăcu,

Se uită de nou la orologiu —

— Un pătrariu pe nó 'e. Trebuie se plec la moment.

Depuse sãrutare pre fruntea Viórei și eși.

Ea cu ochiî așa de imploratori, așa de duioși, așa de dureroși se uită în urma lui, în cât ar fi trebuit se-i fie inîima de petró, dacă nu s'ar fi înmuat dinaintea acestor priviri. —

El înse nu observă privirile ei...

(Neli încetă, mergea în sus și în jos prin chilie.)

Inima îi bătea cu o putere mare.

Se vecea amăgita în speranțele ei. —

Visul ei, fericirea ei, e nimicită.

Pompiliu nu o mai iubesc.

Când se gândea la acésta, un fior de gróză o apuca.

Voia se fugă în urma lui, se vadă că unde merge?

Simțea înse că nare putere.

— Ce destin fatal mai am și eu — începu ea cu vócea tremurătoare. Fericirea mea au fost numai ca o flóre plăpândă, nimicită de brumă. O Pompiliu! Pompiliu! Tu nu scii cât de mult te iubesc. Tu nu scii că viéta mea numai dela tine depinde. Tu nu scii, că numai pentru tine trăesc...

Nu mai putea continua.

Isbucni în suspinuri convulsive și își ascunsă capul în palmi.

Se aședă apoi pre divan și plângea.

Orologiul din chilie vestea órele 11 a nopții.

Morfeu nu voia se-o cuprindă în brațele sale.

Parcă-i era dușman ađi.

Și a propus se aștepte pre Pompiliu până ce va veni.

Dacă o va convinge, că ntradevăr conflictul ivit între cei doi amici ai lui l'a silit se meargă de acasă, ea ér va fi fericită, fórté fericită. —

Ea înse nu voia se creadă acésta.

El are amantă.

Acolo a mers.

Ar vrea se móră, se móră cât mai îngrabă.

Nu mai mórtea o póte scăpa de suferințele ei.

Mórtea!...

Đilele ei fragede se apună atât de curund în negrul, înfiorătoriu mormânt unde nu vede sórele majestos cu razele sale arginții, unde nu vede blânda lună, stelele sclipitóre, nevinovate, ceriul senin, nu-s dumbrăvióre cu florí mirositóre, ce atât de mult iubesc.

Mórtea înse e îngrozitóre!...

Dar de ce se trăiască?

E convinsă că Pompiliu nu-o mai iubesc.

Pentru ea ar fi chin vecinic, nesfârșit.

Ce a avut mai scump pre acest pământ au perdut.

Altă ființă muritóre nu póte se vindece ranele inimei ei.

Plângea cu hohot. —

După 12 óre, când pompiliu intră în çhilia Viórei, mare îi fu mirarea, când o află plângând.

Abia putu đice;

— Scumpă Vióră!

O cuprinse în brațe, o strinse la pept, apoi acoperi gurița ei cu sărutări ferbinți.

Timp de câteva minute stătură așa, fără de a đice vr'un cuvint. —

— Scumpă Vióră — începu Pompiliu — ascunđi un secret...

În acest moment ochii i-se lăsară pre mescióra din unghiul chiliei. —

Vióra observă acésta.

Se făcu palidă.

Perplexă đise:

— Se lăsăm acestea deocamdată... Spune-mi, unde ai fost până acuma?

— Absența mea tocmai la acel secret se referesc.

— Ah! esclămă Vióra.

Pompiliu nervos sări în sus.

— Așa dară totuși e adevérat! đise el cu vócea răgușită.

Apoi cu pași febrili se preumblă prin chilie.

Sângele i-se sui în cap.

Tremura.

După câteva momente mai mult în sine đise:

— N'am voit se cred... Perplesitatea, espresiunea ei, esclamarca ei au tradato. Secret nimicít.

Se adresa apoi către Vióra:

— O rugare am...

— Vorbesce Pompiliu.

— O presimțire rea mă sílesce, ca se abuzezi ađi într'un mod puțin exagerat de sinceritatea ta. Te rog, deschide pulpitul mesciórei...

Vióra fără de a đice ceva îi dete cheia, făcându-i numai un semn din cap, ca se mérégă se deschidă singur pulpitul.

El lua cheia și cu pași mari merse la mescióra.

Cu mâna tremurătoare deschise pulpitul.

Afară de pachetașul cu hârtii, se afla în pulpit nisce obiecte, pe cari el fórté bine le cunosea.

Lua pachetașul fără de a-se atinge de ele.

Merse apoi la masa din mijlocul chiliei.

Cere timp de cugetare.

Deslega pachetașul.

Se uita la adresa de pre coverta unor epistole, apoi zimbund le lăsă din mâni.

Privirea i-se lăsă pre o hârtie pre care era scris „Điarul meu.“

Făcu un gest de mirare.

Nervos îl lua în mâni.

Și cetia cu nesațu.

Fața îi luă o expresiune veselă.

Lăsă điarul din mâni și-n paroxismul bucuriei, fericirii, cuprinse pre Vióra în brațe.

— Iartă-mă scumpa mea!...

— Asta au fost cauza purtării tale neobiciuite de ađi? întreba Vióra.

— Da. Am fost prea ușoratic. Sciî cât te iubesc.

Îi spuse, că au primit o epistolă anonimă, în care un „Binevoitoriu“ de al lui îl făcea atent, că ea ar sta în corespundență epistolară secretă cu'n respectiv.

El nu voia se credă acésta. De aceea nu i-a spus nimic.

Gândind tot la epistolă ș'au adus aminte că un pulpit al mescierei nu l'a vădut nici odată deschis.

Imprejurarea acésta îi era suspectă.

Voia să se convingă cu siguranță.

De aceea au mers de acasă la aier curat.

Au gândit mult, förte mult, și în sfârșit s'a convins, că ea e nevinovată.

S'a bucurat că nu ia spus nimic, cruțând'o cu acésta de durerea ce iar fi causat vorbele lui.

Când a venit acasă și-au aflat'o plângând și mai mult s'a convins că e nevinovată.

Convingerea acésta înse nu dură mult timp.

Se schimba într'o presimțire rea.

Mai mult din glumă îi vorbi despre acel secret.

Ea deveni palidă, perplexă.

Atunci credea că totuși este ceva la mijloc.

Acum înse după ce cu posivitate s'a convins că Vióra e nevinovată, că'l iubesc sincer, ea întotdeauna, cere iertare dela ea.

Vióra de o parte se bucura că și-a recăștigat fericirea, de altă parte îi era năcaz că Pompiliu au cetit notițele naive din diar, carî numai la el se referău.

Alex. Țințariu.

Nu-i pentru noi.

*Când ți-am spus, că 'mi ești alésă
Te-ai făcut, că nici nu-ți pasă
De iubirea'mi genuină,
Ce te alintă ca pre o Zină.*

*Și 'n graiu slab, cu vorbe moi
Mi-ai dis „nu-e pentru noi“
— Al amorulni cărare
Tu copil, eu fată mare!“*

*Ađi ceri a mea învoire
Se ne perdem amēndoi
Pe cărarea de iubire
Inse... scii... „Nu-i pentru noi?“*

Ioan Turdeanu.

Prima societate teatrală română ambulată în Transilvania.

de Vasilie Podóba.

(Urmare).

Cu recunoscință trebuie se amintese la acest loc pe demnii bărbați ai națiunii noastre, carî au rămas până în sfârșit călduroși părtinitori ai societății noastre și aceștia au fost: marele român Ladislau Vaida, secretar min. în pensiuine, răposat în 1890, mi-se pare, Iosif Pop, ađi judecător la curia, proprietarii Lazar Baldi și Gavril Ilés, ambii repausați, Alesiu Pop, avocat, Ioan Petran răposat în 1900. Baldi și Petran au lăsat fundațiuni însemnate după mórtea lor. Tot asemenea și Ladislau Vaida. Binecuvântată se fie memoria lor. Și mulți bărbați asemenea lor se dee prevedința poporului român, căci numai așa va putea înainta și ținea pas cu alte popóre.

Societatea noastră teatrală era constituită în 1870. nu putea progresa înse. Îi lipsea motorul, care se-i dea un avânt óre careva. Acest motor și-l'a găsit în nemuritorul artist român și director al teatrului național din Bucuresei Mateiu Millo.

Mateiu Millo în vara anului 1870 vine cu trupa sa teatrală în Transilvania, și încă — precum sciu — cu concesiunea regimului maghiar, căci șovinismul de ađi era numai în fașă. De atunci încóce a devenit hidra bătrână și blăstemată, care dacă ar fi în stare, ar ridica muri chinezi între noi și România. Millo cu trupa sa s'a produs în mai multe locuri în Transilvania. Așa la Brașov, Sibiu, Blaj etc. În Cluj a venit la finea lui Iunie. Venirea lui a făcut mare fierbere între studenți. Inteligența sub presiuniul protopopului Gavril Pop s'a consfă-

tuit, cum se-l priméscă. S'a constituit un comitet de primire. Acesta a căștigat licenția, ca Millo se pótă da reprezentațiunile în teatrul național maghiar. Noi studenții abia așteptam se vedem producțiunile societătei bucurescene. Cei mai mulți înse nu eram în stare se ne cumpărăm bilete. Am mers la Millo, care förte s'a bucurat, când a aflat, că în Cluj sunt mai mulți studenți români, decât maghiari, în gimnasiul părinților piariști, cu deosebire în clasele superióre. Bucuria lui s'a potențat, când a înțeles, că avem societate de lectură și societate de diletanți. Indată ne-a rugat se mergem la probele ce se tinéu în teatru, căci are se ne dee unora dintre noi ceva roluri neînsemnate, pentru carî nu are persóne. Am mers cu droia la probe, Millo tare s'a bucurat, când a aflat, că ne póte întrebuița cu ușurătate pe mai mulți dintre noi în orî ce rol de a doua mână. Ba era supărare mare între noi, că nu putem avea roluri cu toți.

Védénd acésta Millo, a luat un bilet de visită, pe care a scris cu mâna proprie: „Presentatoriî acestui bilet au liberă intrare în teatrul român. Mateiu Millo, directorul teatrului național din Bucuresei.“ Atâta le-a trebuit studenților. Séra, când se deschidea teatrul, toți erau grupați la ușa galeriei și indată umpléu galeria. Carî nu încăpéu sus, își luau libertate de a se duce și între culise sub titlul, că ajutoră celorlalți. Millo a pretrecut în Cluj vre-o 2—3 săptămâni. Ce efect au avut re-

prezentățiunile acestei societăți pentru societatea clujană, chiar și cea maghiară, doritorul de a-l scîi mai pe larg l pôte afla în diarele române și maghiare din acel an. Constatez aici pe scurt, că dacă teatrul maghiar din Cluj ar fi fost de 2-ori așa de spațios, precum e, tot nu ar fi fost în stare se cuprindă publicul doritor de a vedea reprezentațiunii teatrale române. Se înbuldău cu toții la bilete, publicul maghiar, ca și cel român. Conversarea în teatru era numai românească.

Nu știu cum și de unde, dar atunci toți maghiarii vorbiau bine românește și erau făloși, că vorbesc în limba acésta. Noi studenții eram cu mare atențiune la producțiunii. Care actor cum se înbracă, cum își fac masea, cum se întorce, cum pronunță etc. Ne grăbiam a doua și se-i imităm, ceea ce ne și succedea.

Dacă George Lazar a dus cartea românească în principalele române, ađi România liberă, Mateiu Millo a adus scóla Thaliei române în Transilvania. Eu sum de părere, că societatea teatrală a lui Millo a dat impuls nu numai societății diletanților români din Cluj, de a o imita și a eși și dinsa din tre murii caselor preoțesci din Cluj și a cutreera multe locuri de frunte în Transilvania, deșteptând astfel simțeméntul național în tóte clasele poporului român, pe unde a umblat ci a dat impuls chiar la înființarea societății noastre pentru crearea unui fond de teatru român, căci la câțiva ani după venirea societății lui Millo în 1870 și a lui Pascali în 1871 s'a și înființat societatea, și va veni timpul când tot societatea acésta va trebui se fie imitată în privința constituirei societății teatrale, care numai ambulanta va putea fi, precum a fost a lui Millo și Pascali.

Dacă societatea noastră pentru crearea unui fond de teatru român ar fi existat în 1870 ori 1871 și ar fi dispus numai de mijlocele de cari dispune ađi, și era în stare provédutá ajutorarea unei societăți ambulante de teatru și-i da ajutor de 4—5 mii fl. la anul, ar fi rămas multți dintre actorii societății lui Millo și Pascali aici în Transilvania. Și ar fi verbuat membri din societatea diletanților români din Cluj și din alte părți, și ađi am sta cu mult mai departe în privința simțeméntului și mândriei naționale. Căci trebuie se recunóscem, că la ori care popor pe lângă scóla și biserică numai teatrul îi pôte câștiga mândria națională, căci în el se véd personificați eroii naționali, bărbații cari s'au luptat până la vórsare de sânge pentru drepturile și libertatea poporului, din care au eșit. În el se laudă cu efect datinile bune și se pot sbicui vițiile ce se încuibă pe ici colea.

De aici putem pricepe pentru ce jertfesco cu milioanele regimul nostru în tóta țara pentru Thalia maghiară din an în an va jertfi și mai mult, căci prin teatru pot fanatiza masele poporului pentru afaceri naționale.

Depărtându-se M. Millo cu societatea sa din Cluj, noi studenții ne-am dus pe vacațiune fie-care la părintii săi, căci au fost dat vacanțele. Abia am așteptat se vină tómnă, ne-am și apucat de lucru. Ce repertoar am avut în 1870, am arătat mai sus.

Indată s'a simțit în rolurile fie-căruiia efectele șcólei lui Millo. Unii dintre noi așa de exact imitau pe actorii români, de se uimiau toți privitorii cu ocasiunea reprezentațiunilor noastre, ce le avém în tóta luna cel puțin odată. Cu deosebire a escelat Vasiliu Filip în rolul lui „Moise,” evreul din „Lipitorile satelor” și în „Paracliserul,” apoi Ioan Baciu în rolul grecului „Kir Jani Ardelaș.” Andreiu Centea în „Véntură țără,” Maria Centea în rolul „Catrina” etc.

Rolurile le-am fost învățat fórté bine. Fie-care dintre noi era în stare se reciteze tóte piesele din repertoarul sus amintit și destul de bogat, căci 8—10 reprezentațiunii eram în stare se aranjăm fără de a repeti careva bucată. Avém friserul nostru, care ne masca și ne pregălia perucile, și dela care Ioan Baciu așa a fost învățat de bine, de în provincie densusul înlocuia pre friserul. Sufferul era Vasiliu Micle, avea destul de mic rol, căci numai la aceea trebuia se grijescă, ca se nu sară careva dintr'un act într'altul din nebăgare de sémă. Altcum noi așa de siguri eram în rolurile noastre, de începem reprezentațiunea de multe-ori fără de a observa, că sufferul nu e la locul său, ci conversa în public, din care causă de multe-ori era silit să se bage pe sub bină la locul său, ca să

nu fie luat la respundere. Șciind noi fie-care tóte rolurile d piese, era ușor să se substituim unul pe altul în cas de împ de care. Cu tóte acestea în provincie așa au fost împărțite rolurile din piesele, de cari imi aduc aminte, precum urméză ac

I. „Nunta țărănească,”

vodevil într'un act.

Alecse Leonescu	Vasiliu Ghețe.
Chir Gaitanis Loghiotatos	Vasiliu Filip.
Moș Trohin, Păcală, fruntaș	Andreiu Centea.
Ilenuța, fata lui	Maria Centea.
Frunză, pușcaș	V. Podóbă.
Un vornicel de nuntă	I. Gávruș.
Un priveghitor	**
Țeran, țerance.	**

II. „Lipitorile satelor,”

vodevil în 5 acte.

Kir Jani Ardelaș, aréndașul moșiei Haramul	I. Baciu
Jupânul Moise, oréndarul satului	V. Filip.
Véntură țără, rădeș	A. Centea.
Ion teslarul, rădeș	I. Gávruș.
Catrina, soția lui	D-șóra Maria Centea.
Nițu copilul Catrinei	Vasilie Podóbă.
Gavril Sêrbu, argat	G. Alesandrescu.
Mărtin, pădurar	Vasilie Ghețe.
Jupâneasa Ruesanda	**
Măriuca, orfană	D-șóra Margareta Alesandrescu.
Subprefectul	**
Un gendarm	**
George, țeran	**
Țeran, lăutar, gendarmi.	**

III. „Soldatul român,”

comedie în 2 acte.

Iosif Smicea, soldat	V. Podóbă.
Rémurea, soldat	G. Alesandrescu.

IV. „Baba Hârca,”

operetă în 2 acte

Baba Hârca	Ioan Baciu
Chiosa	G. Alesandrescu
Gângu	V. Filip
Boierul	V. Podóbă.

V. „Muza dela Burdujeni,”

farsă într'un act.

Cucoana Caliopei Busuioc	D-șóra Marg. Alesandrescu
Șat. Trohin. vameș și amor. de Cucoana Caliopei	And. Centea
Baron Flaimuc	George Alesandrescu
Signor Turlupim	
Chir Lacherdopolos	Ioan Gávruș.
Stănică, băiat de țeran	
Sluga la Cocóna Galiopi	

VI. „Cuiul lui Pepelea,”

comedie într'un act.

Arvinte	Vasiliu Filip
Pepelea	Ioan Baciu

VII. „Paracliserul.”

Florin, tînér țeran	George Alesandrescu
Florica, tînéră țerancă	D-șóra Marg. Alesandrescu
Colivescu, paracliser	Vasilie Filip.

VIII. „Millo Director sau Mania posturilor,”

comedie.

Millo, director al teatrului național	Ioan Baciu
Nenea Naie	Andreiu Centea.
Luceșita, soția lui Naie	Marg. Alesandrescu

Lina, fca lor	<i>Maria Centea.</i>
Tachi	<i>Vasilie Podóbă.</i>
Serviescu	<i>G. Alesandrescu.</i>
Ciupiciu	<i>Vas. Filip.</i>
Ion, servul lui Naie	<i>I. Găvrus.</i>

IX. „Balul mortului.“

Iorgu	<i>V. Podóbă.</i>
Cuconu Ienache Danican	<i>And. Centea.</i>
Gheciu	<i>V. Filip.</i>

X. „Păcurarul din Ardeal,“

canțonetă de Iosif Vulcan.

Predată de . I. Baciu.

XI. „Chera Nastasia,“

canțonetă de V. Alesandri.

Predată de D-șora *Margareta Alesandrescu.*

(Va urma).

CRONICA TÎMPULUI.

— 25 August n. 1901.

„*Ce scurtă fu și véra — ea a trecut, cum trece o umbră dulce séra!*...“ Ce scurtă a fost și vacațiunea, — va ofta acuma și junimea studiósă, elevii, de la multele și îndepărtatele institute de învățământ, acum când sunt aprópe de începerea unui nou an școlastic, de începerea anului școlastic 1901—1902; — acuma, când se apropie vremea se părăsescă vetrile și casele părintești — și cu desagiî încărcăți se iee drumul spre Palestra Muselor, spre Templul sciințelor și artelelor. Ne aducem și noi aminte de acelea timpuri, când cu câtă bucurie, la finea anului, veniam zasă dela școlă, spre a ne săruta și îmbrățișa părinții, și frații și surorile; spre a ne recrea trupul și sufletul obosit — în 2 luni de respirare; și cu câtă duióșie și oftare — la espirarea zilelor de vacațiune ne despărțiam de părinți, frați și surori; — și cu ce simțământ neînțeleș, valedicem atunci casei părintești, satului și ținutului nostru plin de suvenirî copilăresci și idilice.

Câte gânduri, câte doriri și câte idei nobile nu se învêrtiau atunci în capul nostru; — dorind, dorém ferbinte se absolvăm gimnasiul se ne facem clericî sau teologî cu reverandă și brâu negru; — se ne facem, ceea ce doriau chiar și părinții noștri, cari și sacrificau totul pentru noi, se ne facem în urmă — popă și încă popă românesc, se le cântăm în biserică — românesc! Da, nobilă și sântă dorință, căci ce este mai sfânt și mai nobil pre pământ, ca a fi servul lui Christos, ca a fi preot?

Și ce a fost în trecut, și ce este astăzi scopul bietului Român, care și dă ultimul denar pentru fiul său, este se-l facă popă și dacă nu póte acésta — atunci barém învățator sau dascal.

De când începe copilul de român a ámbla la școlă — pare că e sigilată pre fața lui *popia*; de unde la Blaj p. es. pre timpul nostru — dacă nu și astăzi — ștudenților mari și micî li se dicé de cătră Blăjeni: „*Părinte*,“ deși erau numai ștudenți sau „*dieci*.“ — Nicî că stiméză poporul nostru, pre nicî un cărturar sau inteligent, ca pre popă. E o persónă acésta sfântă înainte poporului, ca și preoții cortului mărturieî din legea lui Moisi.

Când ești privit de preot — când te vede Românul că ești popă — numai se te porți ca preot — și din lăuntru și din afară — altă vorbă, altă privire, altă tractare, alt suflet din partea lui, de unde dicerea scripturii: *Neam sfânt și preoție alésă*“ e făcută, pare că, numai pentru poporul românesc!...

Nu chiar așa alte *Nățiuni!* O miă și o sută de cariere, o miă și o sută de ocupațiuni, măiestrii; întreprinderi, posturi, slujbe, neguțatoriî etc. îmbrățișéză Germanul, Olandesul, Ita-

lianul, Englesul, — dar apoi Judeul? Și noi ne mirăm, noi nu minunăm, și ne întrebăm, cum *acésta* se póte, și cum pot se o scótă la cale și se ducă o atare viéță acei ómeni? Auđi numai pre Român, când vede ceva minunație pre la orașe, esclamând în al său graiu satiric: „*Ce belea e Neamțul!*“ Înțelegând sub Neamț pre orî ce străin, afară de Român și de Ungur.

Orî cum s'ar întóree fóia — remâne adevérit, că poporul nostru în genere și mai cu samă, a îmbrățișat preoția și învățatoria, fără de a eugeta sau a asera prin acésta, că de alte cariere, orî ocupațiuni ar fi fost străin; — numai cât în de tot mică proporțiune relativ cu starea s'a numerică, socotit fiind el la 4 milioane — aci în Austro-Ungaria.

Măiestriile și alte ocupațiuni de subsistență, ce le au alte némuri, au fost și póte vor fi și pentru el, ca și pentru străbunii săi, Români vechi — un „*Ars sordida*“ pre când *cartea* și *învățătura* a fost și va fi pentru el un „*Ars nobilis*“ — un lucru sfânt și plin de respect.

Dar — am fi fórté ne practicî și ne politicî — dacă am lua afară ca *causă*, la cele ce le dicem, situațiunea politică și politica timpului de acum și din trecut!...

Ci în urmă ne pomenim pre buze, cu vorba cunoscută: „*Cărturari sunt pré mulți*.“ Ascultă — mulți advocați, mulți medicî, mulți profesori, mulți preoți și teologî!... La toți acestia le trebue public, — le trebue clientelă, le trebue mușteriî.

Preafiresce, avocatului și medicului român le trebue public românesc; profeserilor români le trebue înștitute și gimnasiuri multe românesci — cari nu sunt; teologilor cualificați încă și pre la Pesta și Oradea Mare, le trebue comune mari și bogate românesci, — dar vai, de acestea sutn puține, candidatî sunt prea mulți — protecția nu ajunge și în ultra nu este — mai cu samă pentru cel sërman.

O comuna mică, cu o porțiune canonică mică și sterilă cu venit curat de 20 fl.—40 cor. — și cu venit stolar de 15 fl. la an — étă clientela ta, căci teai cualificat atăta și atăta ani; — ér în urmă ai purta barem economie, ci economie nu ai; ma, ea pretinde bani, precepere și tãrie sau forță corporală, ceea ce nu le ai, că-cî tu te-ai dedicat studiilor și literilor — și țî-ai mâncat bani și tãria trupului prin fabigiãle ce le-ai avut când erai la școlă...

Ce este? — Este concurența ómenilor de școlă pre tóte terenele, este lupta pentru subsistență, și dacă acésta luptă se va îngroșa, e de prevédut, fără mult spirit profetic — că în fine o se ne tređim la un „*proletariat de înteligință!*“ Am đis că e de prevédut — dar, „*tempora mutantur*“ ér' Italianul dicé. „*Vederemo!*“ — — —

Sunt acestea tóte, lucruri cunoscute; —le-am amintit acum

și aicea, cu ocaziunea începerii anului de școală, când trebuie se ne aducem aminte, că ce multă trudă și cât de mulți lucrători mai sunt, ăr secerișul este puțin — Că, astăzi, mai mult ca orî și când, atâta copii de român p. es. sunt dați la școle — concedem, se nu vĕ mirați — concedem noi și creșterea populațiunii, — în cât d. es. în Blaj se deschid și așa numitele „clasele paralele,” ne fiind permis dela Ministru, un număr mai mare ca de 60 elevi pentru o clasă. Și nu numai institutele noastre confesionale sunt prea cercetate de ascultători și învățacei — de a lungul și curmezișul țerei, la institute germane, maghiare, săsăsești sunt o droie de băieți de-ai noștri, cari, afară pôte de religiune nu capătă nici o instrucțiune în limba lor. Ce se facă apoi, acestia la teologie și ca preoți?

De-alungul și curmezișul țerei sunt foarte cercetate institutele de învățământ ale altor neamuri:

Un exemplu din mai multe!

La Institutele de învățământ din Bistrița — maghiare și săsăsești pre a. 1900/901. au fost înseriși Români greco-catolici:

1. La Institutele ev. luth. A. B.
 - a) Băieți 1. la elementare 21.
 - „ „ 2. la gimnasiu 44.
 - b) Fetițe. 1. La elementare 10.
 - „ „ 2. La superioare 10.
2. Școlile civile ungheresce și de stat:
 - a) Băieți 47.
 - b) Fetițe (áll. polg. leányiskola) 21.
3. Școlile catolice. Cu totul: 40.
4. Elementare de stat (El. áll. nép. isk. 32.

Suma 225

Adaugem apoi pre elevii români de rel. gr. or. cei dela școlile civile săsăsești și școlile de meseriași și vom avea 250 sau și mai mulți fii de român la școlile ne-române din Bistrița. Un număr destul de mare. Acestora, afară de celor din școlile elementare de stat, le-a propus religiunea în trei ani de zile preotul din Șiomfalău în limba maternă cu bun succes. Și s'a propus cathechismul mare și mic; istoria biblică, testamentul vechiu și nou; apoi claselor superioare de băieți și fete, Istoria bisericească, Etica, și unele instrucțiuni de liturgică; dar' numai Sâmbăta după ameați dela 1—5 ore pentru un salariu de 50 fl. pre an. —

Nu e dară Românul un popor destul de iubitor pentru carte, pentru școală și cultură? Ba, întrece pre celelalte popore ale Europei, căci alte popore se usază de școală numai pentru că știind scrie și ceti se pôte, întreprinde o miă și o sută de alte ocupațiuni.

Căci; Lumea, Europa și noi Români, înțelegem sub „cultură”, mai mult așa dîsa cultură de carte, cultura de știință, și politică sau cultura spiritului. Auđim vorbinduse de poporă cultivate și de ómenii culți cum sunt Francesii, Englesii, Germanii, Olandesii etc. Dar óre tot individul german, tot individul frances, poșede cultura spiritului sau a cartei? Óre tot invidul frances a trecut prin gimnas și academie? Noi dîcem, că agricultorul sau economul nostru e chiar așa de cult ca și orî care german, frances!

Cum?

Un om, un țeran; om onest fiind căștigătoriu de pânea s'a pre cale onorabilă, cu minte și cu precepere. cu purtare bună și cuveninciosă față de lumea esternă, cu supunere față de legi și de mai marii săi, — cu generositate față de ce e sănt și nobil; față de biserică, școală și alte scopuri nobile și filantropice, creșcătoriu al familiei sale întru ómenie, morală și dreptate

— este cult, este cultivat, este „om” între ómenii, — este „cetățean” între cetățeni. Chiar est mod un măiestru, ca și un dileriu. —

Ei au cultura naturei, — au cultura sufletului și cu cultura moralului, fără de care cultura spiritului este numai un abor, un eter fin, — o spoială, o față-morgană. Acesta cultură au avut'o lumea dela început și pre ea s'a basat constituțiunea umanității, mai mult ca pre legile positive și private; ea a fost un drept public natural și divin. În dată ce s'a schimbat moralul lumii antice, cu moralul lui Christos și al bisericii creștine — ce au folosit legile grecei, Persiei și ale Romanilor sau gabilor alpensi? Indată ce spusă o constituțiune basată pre un moral divergent de moralul evangelic, numai de cât răsări o constituțiune politică și socială nouă în „moribus et legibus”, deși moralul vechiu, ca un moral basat pre teismul și „mono-teismul ómenimei, a rămas prin tóte timpurile ca unul ce a format legea umană și naturală. Căci: „Ne avēnd lege, ei-și sunt lege!...”

Cine nu a auđit, nu a cetit, cum se numesc Europa apusană, astăzi cultă și civilizată. Pentru ce? Nu pentru că tot omul din aceea parte ar fi educat și îmbrăcat în cultura clasică a Universităților și gimnasiilor, — ci pentru că au instituțiuni bune de creștere și cultură, în cari se creș și din cari es ómenii deștepti și apți pentru a trăi. În apusul Europei — mai tot individul, precurgând clasele elementare sau și cele medii, se dedică la multe și varii ocupațiuni nu numai de cât — ca se pôte trăi. Dar școlile elementare trebuie se le facă, căci el nu pôte fi nimica, nu pôte lucra nimica, nu pôte întreprinde nimica, nu pôte merge nicăirea, nu pôte trăi nicăirea, dacă nu sci — scrie și ceti! Aici, apoi școla este baza vieții și nu ca la noi, se considerăm numai atunci școlă de școală, când am ajuns se ptem trăi imediat după carte și după peană, și nu ca la noi unde nu se reciteză mai nici odată adagiul: „Non scolae sed vitae discimus.” Nu, — școla la ei, este considerată în mare parte, așa ca prin școlă se pôte fi cineva soldat, ca prin școlă se pôte fi cineva măiestru, ca prin școlă se pôte fi cineva sculptor, architect, mechanic, fabricant, tipograf, fotograf, cantoner, conducător de cale ferată, officiant postal și nu ca la noi se fii numai popă, profesor, învățator și avocat. Pusă odată școla sub acestea considerațiuni, și avēnd scopul vieții practice, Românul ar trebui barem de acum în nainte se considere școla mai mult ca Mama vieții, că Compasul unei vieți, a cărei valuri nu le pricepem, că în cătr'o ne vor mână debila barcarolă?

Te miri și ți-e milă de un bet părinte, care se năcăjese cu fiul său, s'el facă se absolveze gimnasiul — și acela rămâne câte doi ani în o clasă! Sunt părinți, cari vĕd destul de bine că pruncii lor nu au nici o capacitate pentru carte, sau nu au pasiune pentru studiarea latinei, istoriei sau matematicii. Pôte că au pasiune pentru altă carieră. Și totuși ii necăjese cu gimnasiul, cu greca și cu latina. Au nu este acosta un lucru în contra pedagogiei, în contra naturei?

„Școlă” școlă, școlă, scumpă Românime, dă fiilor tēi, —

Școlă se trăiasă în viață și prin școlă se pôte fi măiestri buni, industriași buni — economi buni și ómenii deștepti și de caracter.

În acest spirit, privind școlă, — se dorim ca Școlă română se înflorască și se-și ajungă scopul, ăr' elevii ei prin dēnsa să se pôte forma ómenii în societate și campioni aprigi și rigidi în luptele vieții.

SCIRI MĂRUNTE.

Introducerea parochului nou denumit în Bistrița, a M. O. D. *Georasin Domide* s'a făcut la 19 August a. e. cu ocaziunea serviciului divin în biserică parochială de cătră Rev. D. *Ioan Georgiu*

canonic episcopesc. După introducerea a urmat banchet la Hotelul „Regele Unjariet” unde a fost o mulțime de oșpeți aleși, între cari și Ilustratarea Sa D. Comite suprem Gr. Bethlen Pal, cu vice-comit. Cuales, Gr. Lazar Imre, din Șiomfalău locuitor în Bistrița, Preș. trib. Kendesi Domokos, colonelul c. și reg. dela miliția comună; Parochul rom. cath. Petru Decei. Directorul gimnasial G. Fischer și alți. Se înțelege de sine că la o atare convenire ilustră, toastele încă nu a lipsit.

„Se trăiască!”

Manevrele corpului 12 se vor afla întimpul de 25 August până la 15 Septembrie în ținutul Gherla, Deșiu și Reteag, și anume exercițiile de reg. II de în fanterie dela 23 August până în 1 Septembrie la Gherla. Exercițiile de brigadă tot acolo dela 1 până la 15 Septembrie. Exercițiile de divisiune dela 6—12 Septembrie la Dej. *Manevrele de corp* la 13, 14 Septembrie la Reteag, Dej, și Gherla.

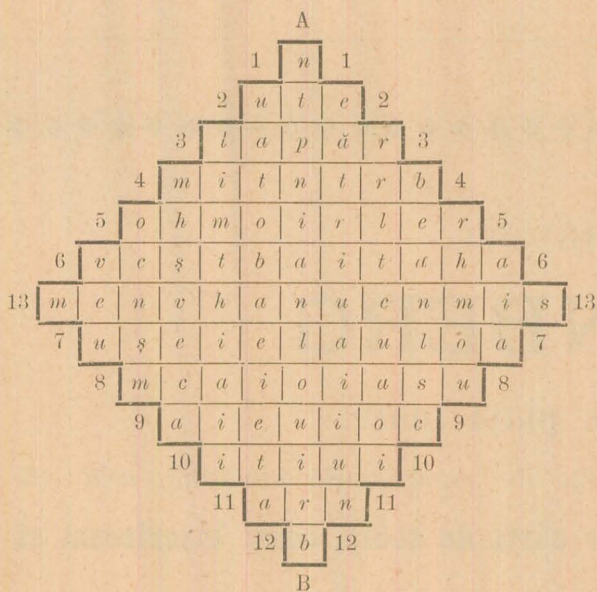
Comitetul despărțământului Solnoc-Dobăca al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” invită pe toți membrii despărțământului și spriginitorii progresului cultural al poporului român la *Adunarea cercuală ordinară* care se va ținea la 29 aug. st. n. 1901 în orașul Gherla (redutul orașănesc) la 10 ore a. m. După ameați la 2 ore banchet comun în hotelul „Corona.” Insinuările sunt a se face până în 28 a. l. c. în librăria „A. Todoran” Gherla.

Petrecere. Tinerimea română din Gherla și jur invită on. public la Petrecerea cu dans ce o va aranja din incidentul adunării despărțământului Solnoc-Dobăca al „Asociațiunii pentru lit. și cult. pop. român” în sala redutului orașănesc din Gherla în favorul despărțământului. Inceputul la 8 ore sara.

—0—

Gâcitură magică.

de: *Frunză.*

Literile din această figură se se aranjeze astfel, că cetindu-le dela stânga spre dreapta se dee nume de următoarea însemnare:

- 1—1 Literă din alfabet.
- 2—2 Nume bărbătesc
- 3—3 Oraș lângă Iordano.
- 4—4 Regat.
- 5—5 Oraș în Ardeal
- 6—6 Nume femeesc.
- 7—7 Joc național românesc.
- 8—8 Un renumit inventator al inelelor electro-technice
- 9—9 Poet românesc.
- 10—10 Planetă.
- 11—11 Adiectiv.

12—12 Literă din alfabet.

13—13 Un nume unui poet românesc renumit; tot acest nume rezultă cetindu-se și dela A — B. —

Gâcitură de citate.

Din următoarele 6 citate e a se scote câte un cuvânt; aceste șasă cuvinte ne vor da un nou citat tot referitor la caracteristica femeilor.

1. La femei totul este inimă, chiar și capu. (*I. Paul.*)
2. Stai departe de femei, ea se pare raiu, și-i iadul adevărat. (*Proverb italian*)
3. Femeia poate ferici numai prin ascultare, o femeie neascultătoare e blăstămul bărbatului (*Sofocle*)
4. Femeie destinul tău este: a iubi și a fi iubită. (*M. Beer*)
5. Iubire credincioasă, este numele prim în lexiconul femeiesc. (*Schiller*)
6. Conceptul vorbelor femeiesc e cuprins în singurul cuvânt: nestatornicie. (*Chaniso*)

I. Nițu Pop.

Deslegări de gâcitură.

Gâcitura de șach de Maria Cutean din Nr. 13—14.

In drumul vieții osteniți
Adese ne oprim
Spre anii tineri și doriți
Cu drag se mai privim.

Că numai cine n'a lăsat
Cu lacrimi un iubit
Spre care gândul nencetat
Se'n tórce fericit.

De ar fi viața după noi
Se facem cum voim
Am duce lumea înapoi
Cu foc se mai iubim.

Gâcitură săritore de: Frunză.

„Totul Pentru Națiune

Le au deslegat bine: Domni și D-șorele: Sabina Deleu, Siciu; Adolfină Borza, Alba-Iulia; Maria Pinciu, Hosman; Maria Vladu, Ieșelnița. Nicolae Călnicean, Cielova-română; Nicolae Coroiu Ponoreanul; Andreiu Bugnariu, Karczag; Ioan Pampu, Hosman; Alesandru Borsa, Alba-Iulia. La deslegarea gâciturilor și alte corespondințe în „Rev. II.” numai numele acelor persoane se vor publica din a căror familie abonează cineva Revista.

POSTA * * *

* * * REDACȚIUNEI.

—*—

D. B. M. S. — vom satisface, dacă vom afla de consult,
D. A. Popp — vom vedea — numai vă rugăm de păciintă.
Veronica din Sălagiu. Mulțumită și Salutare!

—*—

Onorații Domni, cari vor binevoi a scrie pentru fôia, sunt rugați a scrie legibil și la înțeles; pe margine să se lase loc gol cam de 2 degete pentru observările redacțiunei. Êr cei ce scriu gâcitură sunt rugați a le scrie în epistola închisă.

Isvor ieftin

pentru însemarea și procurarea următoarelor:

Cărți pentru scôlă și privați,
 Recusite de scris și desemn,
 Recusite de cancelare ==
 Hârtii de epistole, cuverte,
 Casete, etc. etc. =====
 Albumuri pentru fotografii,
 Albumuri pentru ilustrate,
 Albumuri pentru poesii, etc.

Gu cele mai ieftine prețuri!

M. Binder,

Bistrița, piața mare (Kornmarkt).

Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

Aducem la cunoștința on. public acêsta nouă tipografiă, provădută cu cele mai bune mijloce tehnice, aranjată după stilul cel mai nou unde putem esecuta ori-ce lucrări aparținătoare artei tipografice în cel mai scurt timp, precum:

Tipărituri de bancă,
 BILETE DE VISITĂ

Cărți și broșuri,

Foi periodice,

Bilete de logodnă,

Invitări la nuntă,

ANUNȚURI,

Registre,
 BILANȚURI,

Compturi,
 PREȚURI-CURENTE

Cuverte,

Anunțuri funebre,
CIRCULARE.

Comandele se esecută prompt, cu acurătetă, cu cele mai eftine și mai moderate prețuri.

Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

Compactoria și prăvălia

F. STOLZENBERG

BISTRITA (Besztereze), piața mare.

Se recomandă pentru efeptura tuturor lucrărilor de compactorie modernă, *dela cele mai simple până la cele mai fine legături de lux*, pentru cărți de scôlă, cărți bisericesci și de rugăciuni etc. etc.

Asemenea recomandă on. p. prăvălia sa bine aranjată cu totfelul de recusite de scris, de desemn și de cancelariă, cărți comerciale, cărți de scôlă, caiete de scris, notese, penițe de scris, ceruse, tăblițe, casete frumôse și hârtii de epistole etc. etc.

Mare deposit de tipărituri.